

Knygotyra
2025, vol. 84, pp. 227–231

ISSN 0204–2061 eISSN 2345–0053
DOI: <https://doi.org/10.15388/Knygotyra.2025.84.9>

ANDRIS VILKS (1957 05 16–2025 02 26)

Kolegos atminimui

Latvija ir kitos Baltijos šalys neteko žymaus bibliotekininkystės politiko, vadybininko, bibliotekininko profesionalo ir knygotyros mokslininko, Lietuva ir lietuviai – artimo kolegos ir bičiulio Andrio Vilko. Jo gyvenimo kelias buvo tiesus ir turtingas. Kolega 1980 m. baigė Latvijos universiteto bibliotekininkystės ir bibliografijos specialybės studijas, 1994 m. įgijo bibliotekininkystės magistro laipsnį. Kūrybingas ir iniciatyvus specialistas kolegų bei bibliotekininkystės vadovų greitai buvo įvertintas. Andris sparčiai žengė profesinės karjeros greit-

keliu, tapo Latvijos nacionalinės bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriaus vyresniuoju bibliotekininku (1980–1986), skyriaus vedėju (1986–1989), šios bibliotekos direktoriumi (1989–2024). Remdamasis pasiektu įdirbiu ir veiklos Latvijos bibliotekininkų draugijoje patirtimi, galimybėmis iš pirminių šaltinių perimti tarptautinės bibliotekininkystės vadybos, profesijos teorijos ir praktikos naujoves, Latvijos universiteto Socialinių mokslų fakulteto studentams bibliotekininkams skaitė specialistų gerai įvertintą vadybos kursą. Palaikė nuolatinius ryšius su Lietuvos bibliotekomis, profesine bendruomene ir moks-

Received: 2025 06 02.

Copyright © 2025 Domas Kaunas. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access journal distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

lininkais, dalyvavo tradiciniuose „Mažvydo skaitymuose“, simpoziumuose „Bibliotheca Baltica“ ir knygotyros seminaruose, tyrė lietuvių knygų leidybą ir verslą Rygoje XIX–XX a. sandūroje. Lietuvių kalbos gerokai pramoko jau baigdamas studijas ir po jų pašauktas atlikti sovietinės armijos universitetų absolventams primestą pareigą – atsargos karininkų rengimo tarnybą. Ji atvedė į Vilnių. Šis atotrūkis nuo namų suteikė netikėtą galimybę lingvistinius gebėjimus patobulinti: aktyviai bendrauti su lietuvių šauktiniais, kartu ir pagilinti lietuvių kalbos žinias. Kolega Andris iš viso paskelbė daugiau kaip 20 mokslinių ir profesinių straipsnių bibliotekų strategijos, ypač viešųjų bibliotekų veiklos, latvių knygos ir bibliotekų istorijos klausimais. Nuo šios užduoties nenutolo ir dalyvaudamas Latvijos modernios nacionalinės bibliotekos kūrimo bei statybos projekte, vykdydamas didelės atsakomybės reikalaujančias direktoriaus pareigas. Visuminį mokslo įdirbį bus galima įvertinti Latvijos nacionalinei bibliotekai parengus Direktoriaus asmeninę bibliografiją.

„Mažvydo skaitymuose“, vykusiuose 2021 m. gruodį, Andris perskaitė apibendrinamąją pranešimą „Knygų prekybos Latvijoje istorija iki 1918 metų“, straipsniais lietuviškajame bibliotekininkystės žurnale „Bibliotekų darbas“ (vėliau pervadintame „Tarp knygų“) profesinę bendruomenę supažindino su Baltijos šalių dokumentinio paveldo išsaugojimo skaitmeninėje erdvėje problemomis, latvių tautos politinė branda ir valstybės nepriklausomybės paskelbimu lemtingą istorijos lūžio valandą. Vertindamas profesinius ir mokslinius ryšius su kaimyninėmis šalimis, Lietuvos mokslo renginiuose skatino dalyvauti ir savo jaunesnius kolegas, reikšmingai pažymėjo pirmosios lietuviškos knygos – Martyno Mažvydo „Katekizmo“ 450 metų sukaktį Rygoje. Taip pat šią tradiciją asmeniškai puoselėjo bendradarbiaudamas Vilniaus universiteto „Knygotyros“ mokslo darbuose ir priklausydamas jos redaktorių kolegijos narių kolektyvui (1994–1997 m., 29–33 t.). Iš to laiko svarbiausia knygotyros lituanistine publikacija pripažįstamas tyrimas „Ką liudija Latvijos archyvas apie lietuvišką knygą Rygoje XIX ir XX amžių sandūroje“ (žr. naudotos literatūros sąrašą). Jis mokslininkus ir istorijos mėgėjus nukėlė į imperinės Rusijos valdymo laikotarpį, kai dėl ypač gausios lietuvių migrantų bendruomenės Ryga buvo tapusi kone jų neoficialiąja tautine sostine. Šis išliekamosios vertės darbas grįstas pirmą kartą naudota Rygos centriniame valstybiniame istorijos archyve saugoma 1886–1914 m. spaustuves, knygynus ir bibliotekas kontroliavusios valstybinės inspekcijos dokumentacija. Tyrimo epicentre – Liudviko Jakavičiaus ir Antano Macijausko lietuviškos spaudos leidybos kilmės aplinkybės, tikslai, vaidmuo lietuvių tautiniame sąjūdyje ir rezultatai. Darbe mokslo objektu taip pat buvo pripažinti ir mažesnio masto čionykščių knygyninkų bei

bibliotekininkų veiklos lietuviškos spaudos srityje epizodai. Andrio Vilko sukauptas ir nuolat didinamas patyrimas lėmė ilgametės Latvijos nacionalinės bibliotekos mokslinių darbų „Latvijas nacionālā bibliotēka zinātniskie raksti = Proceedings of the National Library of Latvia“ vyriausiojo redaktoriaus pareigas. Šis jau tarptautinį pripažinimą įgijęs serialinis leidinys sistemingai publikuojamas aukščiausius mokslo reikalavimus atitinkančiais tomiais. Tik dėl vieno galbūt galėtume apgailestauti: aktyviai įsiliejęs į tiriamąją, administracinę bei visuomeninę veiklą, Direktorius pritrūko laiko rezultatyviai baigti Latvijos universiteto Socialinių mokslų fakulteto bibliotekininkystės ir informacijos mokslų doktorantūros studijas (2003–2006) ir mokslų daktaro laipsnio neįgijo. Tačiau ši spraga nesutrukė pasiekti aukšto akademinės kvalifikacijos lygio: 2013 m. tapo Latvijos mokslų akademijos garbės nariu, 2016 m. – Latvijos kultūros akademijos garbės profesoriumi (*Professor honoris causa*).

Latvijos vidaus politikoje išlikdamas neutralus, Andris nepertraukiamai dalyvavo latvių pilietinės visuomenės sąjūdyje ir kultūros atnaujinimo darbe, nevengė atsakingų vyriausybės įpareigojimų. Jam teko bibliotekų asociacijos „Bibliotheca Baltica“ prezidento (2004–2008), Latvijos valstybės ordinų kanclerio (2007–2011), Latvijos nacionalinės UNESCO komisijos prezidento (2008–2010), Europos mokslinių bibliotekų asociacijos LIBER valdybos nario (2013–2019) bei kitos šalies kultūros inovacijų pažangą spartinančios pareigos. Aktyvus darbas bibliotekų veiklos optimizavimo srityje nacionaliniu ir tarptautiniu mastu Andrį paskatino tiesiogiai įsilieti į Latvijos naujos nacionalinės bibliotekos statybos projektą ir galiausiai į jį, vaizdžiai tariant, iki kaklo pasinerti. Ją laikė net savo gyvenimo svarbiausiu uždaviniu iki pat tos dienos, kai durys buvo atvertos pirmiesiems skaitytojams. Šiandien didingas bibliotekos pastatas tapo Rygos ir visos Latvijos kultūros reprezentantu. Juo didžiuojasi ne tik latvių bibliotekininkų bendruomenė, bet ir visos šalies inteligentija. Dabar biblioteka jau laikoma simboliu XXI a. Šviesos pilimi (latv. *Gaismas pils*) ir nepriklausomos Latvijos valstybės vienu didžiausių kultūros paminklų. Ją lanko užsienio šalių bibliotekininkų, kultūros, mokslo ir politikos atstovų delegacijos, susipažįstančios su veiklos inovacijomis, mokslo, kalbų, kultūros mainų ir tautinio paveldo išsaugojimo patirtimi. Bibliotekoje vyksta tarptautiniai specialistų mokymai. Tai laikoma svarbiu vadovo ir kolektyvo pasiekimu. Už šį indėlį į šalies garsinimą, modernios tautos kultūros pažangą, jos sklaidą bei įdirbio tarptautinį pripažinimą A. Vilks sulaukė vis aukštesnių įvertinimų. Latvijos nacionalinės bibliotekos direktorius septynis kartus buvo apdovanotas įvairaus laipsnio nuopelnų ženklais, iš kurių reikšmingiausiais laikytini Latvijos Trijų žvaigždžių ordinas (1997) ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino or-

dino Karininko kryžius (2001). Jį didelės pagarbos vertu partneriu pripažino ir visada tokiu laikys Lietuvos bibliotekininkystės profesionalai bei knygotyros mokslininkai.

Vengdami Andrį Vilką pavaizduoti vien profesijos, kultūros ir mokslo juodadarbiu, prisiminkime kai kuriuos rečiau pastebimus jo charakterio bruožus. Iš asmeninių susitikimų su juo Tėvynėje, Lietuvoje ir keliams susikryžiusvus užsienio šalyse atmintyje išliko laimingo žmogaus paveikslas. Jo veide negesdavo šypsena, ilgam šildydavo draugo rankos paspaudimas. Patirtis ir planus apibūdindavo gyvai, vaizdžiai, kartais entuziastingai, be užuominų aplenkdamas tik jam vienam žinomas kliūtis bei nesklandumus. Apie laisvalaikio ir gyvenimiškus pomėgius neprasitardavo, bet krepšinio tema atviravo. Jį mėgo, žaidė būdamas jaunas ir vyrėlesnis, stebėjo latvių komandų rungtynes Rygos arenose, vėliau – televizoriaus ekrane ir, tikriausiai, sužadintas įkvėpimo, iškėlė idėją latvių nacionalinėje enciklopedijoje paskelbti straipsnį apie lietuvių krepšinį. Tęsiantis pažinčiai, kviesdavo apsilankyti Latvijos sostinėje, neatsakydavo pabendrauti Vilniuje, po konferencijos atokvėpio valandai užsukti į šeimininko namus. Geram jo charakteriui neabejotiną įtaką padarė šeima. Dar studijuodamas pamilo ir vedė klasės bei kurso draugę Airą Zakevičią, sulaukė vaikų Ansio (Ansis) ir Anos (Anna). Deja, sunkūs išbandymai dar buvo prieš akis, nes likimas šeimos nepagailėjo. Mūsų paskutinis susitikimas įvyko Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos renginyje Vilniuje. Andrio veide ir kalboje jau jautėsi išgyvenimų našta. Jo netektis yra visų mūsų praradimas, bet atmintyje išliks pavyzdinio latvio patrauklus paveikslas. Prie A. Vilko asmenybės ir darbų bus dažnai grįžtama, žodžiu ir vaizdu pasakojama, rašoma ir vertinama Latvijos, Lietuvos bei kitų šalių bibliotekininkystės ir mokslo profesionalų.

Už paramą rašant atsisveikinimo žodžius autorius dėkoja kolegai Latvijos universiteto profesoriui Viesturui Zanderiui ir Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Baltistikos katedros asistentei dr. Ernestai Kazakėnaitei, iš latvių kalbos išvertusiai Latvijos nacionalinės bibliotekos bendruomenės parengtą ir viešinti skirtą kolektyvinį nekrologą. Taip pat remtasi naudotos literatūros sąrašė nurodytomis publikacijomis.

Domas Kaunas

Literatūra

1. Andris Vilks [1957 05 16–2025 02 26]: in memoriam / Latvijas nacionālās bibliotēkas bendruomenē; [versta iš latvių k.]. *Tarp knygy*, 2025, kovas, Nr. 3, p. 39: nuotr.
2. Andris Vilks (16.05.1957. Rīgā–26.02.2025. Rīgā. Kremēts) – latviešu bibliotēku darbinieks, grāmatzinātnieks, Latvijas Nacionālās bibliotēkas (LNB) direktors (1989–2024) / Atjaunots 2025. gada 17. aprīlī. / Dagnija Baltiņa. [žiūrēta 2025 m. gegužēs 31 d.]. Prieiga per internetu: <<https://enciklopedija.lv/skirklis/257832-Andris-Vilks>>.
3. In memoriam – Andris Vilks (1957–2025) / Published by Viktorija Piščikova. [žiūrēta 2025 m. gegužēs 26 d.]. Prieiga per internetu: <<https://baltica.lnb.lv/in-memorial-andris-vilks-1957-2025/>>.
4. KAUNAS, Domas. VILKAS Andris. Iš *Knygotyra* : enciklopedinis žodynas / Vilniaus universitetas, Knygotyros katedra / D. K. [D. Kaunas]. Vilnius : Alma littera, 1997, p. 392: portr. – Papildyta: andris-vilks [žiūrēta 2025 m. gegužēs 25 d.]. Prieiga per internetu: <<https://www.vle.lt>>.
5. ROCHE, Julien. In Memoriam: Andris Vilks (1957–2025). [žiūrēta 2025 m. gegužēs 25 d.]. Prieiga per internetu: <<https://libereurope.eu/article/in-memorial-andris-vilks>>.
6. VILKS, Andris. Čto svidetel'stvuet arhiv Latvii o litovskoj knige v Rige (na styke XIX i XX v.v.) / Andris VILKS. *Knygotyra*, 1998, t. 25, p. 239–248. – Rus. – Santr. liet. – Bibliogr. išnašose. Iliustr.